

Droogzandlandschap 2009

Eikenhakhout-beheer

Naar schatting was rond 1870 meer dan driekwart van het Nederlandse bos hakhoutcultuur. Afhankelijk van de behoefte aan een bepaald houtproduct, zette men de eiken om de tien tot twintig jaar terug. Die stobben schoten vervolgens weer uit om na verloop van tijd weer te worden afgezet. Dit hakhoutbeheer is nog maar slechts op een paar plekken in Nederland in gebruik. Het is arbeidsintensief en dus duur. De subsidies wegen daar vaak niet tegenop. Jammer, want eikenhakhout kan een hoge biodiversiteit met zich mee brengen. Dat heeft voornamelijk te maken met het feit dat er elk jaar relatief kleine percelen werden afgezet, zodat er een mozaïek van allerlei stadia van hakhout ontstond. Licht en donker, nat en droog, open en gesloten wisselden elkaar op korte afstand af. Dus uitermate geschikt voor veel planten en diersoorten. Regelmatig willen beheerders een deel van hun bos weer in eikenhakhoutcultuur brengen. Dit infoblad geeft een beknopt overzicht van de overwegingen om de hakhoutcultuur al dan niet weer in te voeren en geeft aanwijzingen voor het beheer van eikenhakhout.

Wel of geen hakhoutbeheer?

Een beheerder zal zich van te voren moeten afvragen waarom de herintroductie van hakhoutbeheer wenselijk zou zijn. Lang niet alle eiken in groepjes zijn ook relictten van een hakhoutbeheer. Dat kunnen ook strubben zijn, die ontstaan zijn onder invloed van begrazing op heideachtige terreinen. Alleen door goed te onderzoeken of de eiken vanuit (ondergrondse) stoven groeien, is er zekerheid te krijgen dat je hier al dan niet te maken hebt met een voormalig eikenhakhout. Er zullen waarschijnlijk geen redenen zijn om een strubbenbos te gaan omvormen tot een eikenhakhoutbos!

Levensvatbaarheid van oude hakhoutbossen

Als er genoeg redenen zijn om het hakhoutbeheer weer in te voeren, is het natuurlijk de vraag of het reeel is dat een oud doorgesloten eikenbos nog levensvatbaar is als eikenhakhout. In de afgelopen jaren zijn er twee onderzoeken uitgevoerd door WUR en Van Hall Larenstein. Met enige nuanceverschillen komen beide onderzoeken uit op een levenskans die afneemt naarmate de stobben ouder en dikker zijn. Als de eiken zestig jaar geleden zijn afgezet, zal gemiddeld slechts een derde van de stobben overleven. Inboeten is vrijwel altijd nodig om het 'oude'

Wel of geen hakhoutbeheer?

Redenen om de eikenhakhoutbossen weer in te voeren

- Cultuurhistorie: herinnering aan bosbeheer in het verleden
- Recreatie: afwisseling en educatieve rol
- Houtproductie: energiehout (3-4 m³/ha/jr)
- Natuur: regelmatige kap zorgt voor snelle afwisseling van stadia, waardoor soorten voor kunnen komen van open vlakten, struwelen en bossen. Licht wordt zeldzaam in het Nederlandse bos.

Redenen om eikenhakhoutbossen niet opnieuw in te voeren

- Hoge kosten
- Huidig bos heeft inmiddels hoge natuurwaarden
- Weinig kans op goed aanslaan van de afgezette stobben
- Weerstand vanuit bevolking (recreanten) voor het werk in het bos en 'kaalkap', hoewel dit over het algemeen toch vrij goed is uit te leggen.

beeld van eikenhakhout te herstellen, omdat door zelfdunning het stamtal vaak sterk is gedaald. De afgestorven stobben kunnen dan tegelijkertijd worden vervangen door nieuwe aanplant. Oude en jonge stobben wisselen elkaar dan af. Behalve de ouderdom is ook de kwaliteit van de groeiplaats van belang, de wildvraat, de grootte van het perceel (licht!) en de wijze van afzetten. Het komt er op neer dat hoe beter de groeiplaats (niet vorstgevoelig, voldoende vocht, vruchtbare grond), hoe minder wildvraat, en met een minimaal oppervlak van ongeveer een halve hectare, en hoe meer op een juiste wijze afgezet, des te groter de kans op het succesvol herstellen van het eikenhakhout.

Het hakken van eikenhakhout

Het is allereerst van belang dat de eikenstammen op een goede manier en op een juist tijdstip worden gehakt. Hieronder een aantal vuistregels:

- Voor de natuurwaarden is het aan te bevelen om een zo lang mogelijke kapcyclus (ongeveer 15 jaar) aan te houden zodat er zoveel mogelijk soorten aanwezig blijven. Het kappen kan plaatsvinden vanaf bladval tot de start van sapstroom, dus van half november tot begin april.

- Bedenk dat het vellen veelal handwerk zal zijn en er dus een bosmaaier of kettingzaag aan te pas zal moeten komen.

- De takken moeten schuin worden afgezet omdat dan het regenwater niet op de afgezaagde scheuten blijft staan.

- Afhankelijk van de streek werden vaak verschillende afzethoogten gebruikt. In sommige gebieden was het gebruikelijk om vlak boven de grond te kappen, op andere plaatsen juist tot wel een meter hoog. Als er geen cultuurhistorische redenen zijn om een bepaalde hoogte aan te houden, is het aan te bevelen om juist een variabele hoogte aan te nemen zodat het bos gevarieerder zal worden.

- Houd bij de planning van de velling al rekening met de uitsleepmethode. Een te zware machine kan de bodem voor langere tijd vernielen. Handmatig uitdragen heeft dan ook de voorkeur, maar zal in de praktijk lang niet altijd mogelijk zijn. Eigenlijk is dit alleen mogelijk als er vrijwilligers zijn of personeel met lage lonen. In de meeste gevallen zal het uitslepen en uitdragen dan ook vooral gemechaniseerd moeten gebeuren. Denk bij de keuze van het materiaal aan de draagkracht van bodem, de kwetsbare vegetatie of dieren, de ontsluiting van het bosperceel, de manoeuvreerruimte en de mogelijkheden voor het eventueel voorconcentreren van het hout.

Beheer na het afzetten

Na het afzetten van de eikenstammen, is het belangrijk dat er weer voldoende licht is voor de stobben om weer uit te gaan groeien. Beter een helemaal kaal perceel dan te weinig licht creëren waardoor de stobben niet meer gaan groeien. Mocht blijken dat er na een jaar toch niet voldoende uitschiet, is het nodig om in te boeten. Gebruik daarvoor groot plantsoen van 1,2 of 1,4 meter hoog. Let wel op de windgevoeligheid van het perceel. Als er veel wind op staat, is het beter om iets kleiner plantsoen te gebruiken.

Probleem dat elke beheerder tegen zal komen is vraatschade en een overwoekering met soorten als Amerikaanse vogelkers. Vraatschade is soms te beperken door de stammen hoger af te zetten zodat het wild niet bij de jonge eikenblaadjes kan. Er zijn wisselende ervaringen met takkenkooien. De eikenblaadjes zijn vaak zo aantrekkelijk voor met name reeën dat die ze vaak toch wel weten te vinden, takkenkooi of niet. Amerikaanse vogelkers zal alleen overwonnen kunnen worden met door regelmatig handmatig uittrekken of met bestrijdingsmiddelen.

Meer informatie

Meer informatie is te vinden in het boekje 'Hakhout, suggesties voor het beheer'. Patrick Jansen en Leen Kuiper, Stichting Probos.

ISBN 90-74277-20-9.

Dit boekje is nog slechts beperkt beschikbaar en niet meer via Probos of de boekhandel.

